

وحدت یا کثرت نوع انسانی

نزد ابن سینا، شیخ اشراق و ملاصدرا

عبداله صلواتی*

چکیده

وحدت یا کثرت نوعی انسان یکی از مسائلی بوده که غالباً در سنت فلسفه حاشیه و بعنوان پیش فرض مطرح بوده است و بیشینه فیلسوفان مسلمان، از وحدت نوعی انسان دفاع میکرده‌اند. اما مخالفان وحدت نوعی، با صورتی برهانی به طرح کثرت نوعی انسان پرداختند. البته در آثار موافقان وحدت نوعی از جمله ابن سینا شواهدی دال بر کثرت نوعی انسان یافت میشود. در این جستار منحنی تطورات نابرابری و کثرت نوعی انسان با محوریت متفکران برجسته و مؤثری چون ابن سینا، سهروردی و ملاصدرا مورد بحث و بررسی قرار میگیرد. منحنی کثرت نوعی در تفکر فلسفی و کلامی جهان اسلام، دستخوش نوساناتی بوده است، اما سیر پیدایی آن را میتوان چنین فهرست کرد: کثرت نوعی انسان در حد شواهد نزد ابن سینا، وحدت نوعی مشکک (انسانهای نابرابر برابر) نزد سهروردی و سه مدل وحدت نوعی مشکک وجودی صرف، وحدت نوعی مشکک

۱۴۳

* استادیار گروه الهیات دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی؛ Salavati2010@gmail.com
تاریخ دریافت: ۹۲/۱۰/۲۱ تاریخ تأیید: جلسه هیئت تحریریه ۹۳/۲/۱۶

شان چهارم، شماره چهارم
بهار ۱۳۹۳
صفحات ۱۴۳-۱۶۸

ماهوی در پی وحدت نوعی مشکک وجودی و کثرت نوعی مشکک ماهوی در پی وحدت نوعی مشکک وجودی نزد ملاصدرا؛ با این توضیح که هریک از مدلهای سه‌گانه صدرایی به دو صورت پیشین و پسین مطرح می‌باشد. کثرت نوعی صدرایی بدلیل پشتیبانی توسط مبانی، تنوع مدلها و اشتغال آن بر کثرت نوعی پیشین و پسین، فضای دگردیسی‌شده‌یی از نابرابری انسانها را پدید آورد که نگارنده برای نشان دادن تفاوت جوهری آن با کثرت نوعی انسانی پیش از ملاصدرا، از آن به زیست‌نوعهای انسانی یاد کرده است.

کلید واژه‌ها: کثرت نوعی انسان، وحدت نوعی متواطی، وحدت نوعی مشکک، زیست‌نوعهای انسانی، ابن سینا، سهروردی، ملاصدرا

* * *

طرح مسئله

ملاصدرا در رساله *شواهد الربوبیه*، کثرت نوعی انسان را از نوآوریهای فلسفه خویش معرفی کرده است و نگارنده برای بررسی صحت و سقم ادعای ملاصدرا، به بررسی تاریخی اندیشه کثرت نوعی انسان پرداخته است. پرسشهایی که در این جستار در پی پاسخ بدان هستیم، عبارتند از:

آیا ملاصدرا نخستین متفکری است که طرح کثرت نوعی یعنی انکار وحدت نوعی متواطی و بتعبیری طرح تفاوت تفاضلی یا تفاوت تباینی انسان را مطرح کرده است یا اینکه کثرت نوعی، پیش از او نیز مطرح بوده است؟ در صورت مثبت بودن پاسخ، این پرسش مطرح میشود: چه تفاوتی میان ایده کثرت نوعی انسان نزد ملاصدرا و پیشینیان او وجود دارد؟ بدیگر سخن، کثرت نوعی انسان در انسان‌شناسی دوران اسلامی چه تطورات و دگردیسیهایی پیدا کرده است؟

تطور کثرت نوعی انسان

در این جستار، مراد از کثرت نوعی انسان، انکار وحدت نوعی متواطی است؛ خواه در قالب وحدت نوعی مشکک باشد یا تباین نوعی. دقیقاً بهمین دلیل، در این نوشتار از